

KATECHIZMOVÉ PIESNE MARTINA LUTHERA A ICH RECEPCIA V SLOVENSKÝCH EVANJELICKÝCH SPEVNÍKOCH PIESEŇ NA MODLITBU PÁNOVU – OTČE NÁŠ

Milan JURÍK¹

ABSTRAKT

Duchovná pieseň získala v nemeckom reformačnom hnutí významné miesto. Okrem oslavy Boha sa stala nositeľom zvesti evanjelia, slova Božieho, neskôr i prostriedkom cirkevného vyučovania - katechézy. Získala tak výrazný pedagogicko – katechetický rozmer. Tento zvlášť dominuje v skupine piesní nazvaných katechizmová pieseň. V štúdiu venovanej Lutherovým katechizmovým piesňam venujeme pozornosť vzniku a poslaniu Lutherovej katechizmovej piesni o modlitbe Pánovej Otče náš – „Vater unser im Himmelreich“, jej vzťahu k Malému a Veľkému katechizmu. Zvlášť si všimneme recepciu tejto Lutherovej piesne v spevníkoch slovenských evanjelikov.

KEYWORDS: catechism song, hymn, catechism, Martin Luther, Cithara Sanctorum, Lords Prayer

KATECHIZMOVÁ PIESEŇ

Keď Luther a jeho spolupracovníci vložili do rúk a na pery ľudu duchovné piesne² v bežnom človeku zrozumiteľnom jazyku, urobili tak v presvedčení, že ľudia sa prostredníctvom piesní dostanú do tesného kontaktu s Božím slovom. Spev duchovných piesní preto v reformačnom ponímaní úzko súvisí so zvestovaním a šírením evanjelia o Božej milosti, ktorú Luther novo poznal. Božie slovo a v ňom obsiahnuté evanjelium malo byť podľa Lutera šírené a zvestované nielen prostredníctvom kázní kázaných kazateľmi, ale aj prostredníctvom spevu duchovných piesní.³ Pretože duchovná pieseň dokáže zvestovať Božie slovo rovnocenne ako

¹ Mgr. Milan JURÍK, PhD., jurik@fevth.uniba.sk, Univerzita Komenského v Bratislave, Evanjelická teologická fakulta, Katedra praktickej teológie, Bartókova 8, 811 02 Bratislava

² V slovenskej cirkevnej terminológii sa väčšinou pojmy duchovná, cirkevná, sakrálna, či liturgická pieseň vnímajú ako synonymá. Muzikológovia a literárni vedci, ktorí reflektujú zahraničné (spravidla nemecké) výsledky bádania správne upozorňujú, že pri uvedených pojmoch nejde o synonymá. Väčšinou dochádzajú k zhode, že *duchovná pieseň* predstavuje pojem širší, ktorý v sebe zahŕňa všetky piesne s náboženským obsahom, teda okrem piesní používaných na službách Božích i piesne určené na mimoliturgické účely, domáce pobožnosti, či biblické hodiny. Užšie vymedzujúcim je pojem *cirkevná pieseň* (Michalková, 90), či *kostolná pieseň* (Malura, 61 - 64), ktorý definuje kánon piesní používaných primárne v liturgii a počas služieb Božích.

V nemčine sa piesne, ktoré spievalo spoločenstvo veriacich na službách Božích označovalo pojmami „geistliche Gesänge“, „christliche Lieder“, či „deutsche Lieder“. Z uvedeného dôvodu pri všeobecných úvahách o funkcii piesní používame pojem „duchovná pieseň“, neskôr sa prikloníme k terminológii vymedzujúcej konkrétny žáner. Pripomenieme ešte, že Ján Moko vo svojom základnom slovenskom evanjelickom hymnologickom diele „História posvätej piesne slovenskej a história kancionálu“ používal pojem „posvätná pieseň“. Tento sa nám dnes, o storočie neskôr, javí ako archaizmus.

³ Brown, Christopher Boyd, *Singing the Gospel: Lutheran Hymns and the Success of the Reformation*, 14

kázeň, ba dokonca i účinnejšie, keďže hudba disponuje prostriedkami, ktoré reči samotnej chýbajú. Luther sa snažil, aby sa slovo Božie mohlo šíriť spôsobom bežnému človeku blízky – a spev takýmto spôsobom určite bol. Luther vnímal hudbu ako médium darované človeku Bohom. Hudba podľa Luthera dosahuje svoj najvyšší cieľ práve vtedy, keď je spojená s evanjeliom, aby mohlo prostredníctvom nej byť zvestované evanjelium a tak bol oslavovaný Boh. Nemecký hymnológ Martin Rössler vyjadril symbiotickú väzbu Biblie a piesne logickou tézou: „Biblia propaguje a legitimizuje spev duchovných piesní a spev piesní prolonguje dosah Biblie a interpretuje ju.“⁴

Používanie hudby ako média, ktoré môže stáť v službe zvesti evanjelia zdôraznil Luther vo viacerých predhovoroch k spevníkom, k napísaniu ktorých ho prizvali ich zostavovatelia. V predhovore k jednému z prvých nemeckých evanjelických spevníkov - *Geystliche gesangk Buchleyn*, ktorý vyšiel v roku 1524, Luther píše:

„Svätý Pavol povzbudzoval Kolosenských (kresťanov), aby spievali duchovné piesne a žalmy srdečne Pánovi, aby Božie slovo a kresťanské učenie mohlo byť vštepované a zvestované mnohými spôsobmi. Preto aj ja (...) som s pomocou iných zostavil niekoľko piesní, aby sväté evanjelium, ktoré teraz skrze Božiu milosť znova povstalo, mohlo byť zvestované a nebolo mu nijako bránené.“⁵

Poňatie duchovnej piesne, ako piesne, ktorá obsahuje, zvestuje a vyučuje Božie slovo sa tak stalo definitívnym spôsobom porozumenia evanjelikov duchovnej piesni.⁶ V dôsledku toho evanjelici povýšili duchovnú pieseň na jeden z najdôležitejších spôsobov, ktorým môže byť Božie slovo a evanjelium zvestované.⁷ Duchovná pieseň preto zaujala v poriadku evanjelických služieb Božích popredné miesto, a to hneď vedľa kázne. Pieseň našla výrazné uplatnenie okrem služieb Božích aj v katechéze, ktorá sa realizovala a dodnes realizuje v cirkvi, v škole a v kresťanskej domácnosti. Tu všade je jej úlohou byť nositeľom zvesti evanjelia a neskôr aj učenia cirkvi.⁸

Klasické evanjelické piesne postavené na Písme sa tak stali zároveň i teologickými piesňami, ktorých poslaním bolo prostredníctvom spevu vyjadriť podstatu viery s primárne pedagogickým – teda katechetickým zámerom. Robin Leaver, z ktorého série štúdií o Lutherových katechizmových piesňach publikovaných v americkom časopise *Lutheran Quarterly* budeme vychádzať zdôrazňuje, že vnímanie piesne ako špecifickej formy katechézy bolo základným fundamentom praxe evanjelickej teológie prinajmenšom do 18. storočia.

Trvalým svedectvom vnímania evanjelickej duchovnej piesne ako špecifickej formy katechézy sa vo väčšine kancionálov vydaných do konca 18. storočia stali oddiely piesní

---

⁴ Rössler Martin, *Liedermacher im Gesangbuch. Liedgeschichte in Lebensbildern*, 44

⁵ LW53:316

⁶ Brown Boyd Christopher, *Devotional Life in Hymns, Liturgy, Music and Prayer*, In: Kolb Robin (ed.) *Lutheran Ecclesiastical Culture 1550 - 1675*, 215

⁷ Kalvín považoval za jedinú prijateľnú formu duchovnej piesne v spoločenstve kresťanov spev metrických žalmov. Spev žalmov v ženevskom zhromaždení veriach vnímal primárne ako modlitbu ľudu adresovanú Bohu. Evanjelicko-luteránska hermeneutika kladie vplyvom Lutherovho chápania duchovnej piesne dôraz na aspekt zvestovania evanjelia prostredníctvom textu a melódie piesne. Viac o Kalvínovom vnímaní duchovnej piesne pozri: Charside Charles, *The origins of Calvins Theology of Music*.

⁸ Brown Boyd Christopher, *Devotional Life in Hymns, Liturgy, Music and Prayer*, In: Kolb Robin (ed.) *Lutheran Ecclesiastical Culture 1550 - 1675*, 215

s názvom „katechizmová pieseň“⁹, v prípade Tranovského kancionála Cithara Sanctorum od diel piesní nazvaný „*O sume sv. katechizmu*“¹⁰.

Vráťme sa však k Lutherovi. Luther začal tvoriť piesne už v roku 1523, popri práci na novom poriadku omše (neskôr služieb Božích). Už koncom roka 1523 oznámil jednému zo svojich najbližších spolubojovníkov – Spalatinovi: „Nasledujúc príklad prorokov a cirkevných otcov, plánujem (...) vytvoriť pre ľud nemecké žalmy, to znamená duchovné piesne, aby slovo Božie prebývalo medzi ľuďmi aj pri speve.“¹¹ Luther následne oslovil viacerých talentovaných básnikov a hudobníkov, včítane básnicky nadaného priateľa Spalatina, aby sa spolu s ním podieľali na príprave nových duchovných piesní.

Prvé evanjelické piesne, ktoré boli vytvorené krúžkom autorov okolo Luthera vo Wittenbergu v rokoch 1523 – 1524 boli tvorené s primárne katechetickým zámerom, poznamenáva Leaver.¹² Svedčí o tom aj vyššie citovaný odsek listu Spalatinovi, v ktorom Luther vyjadruje primárnu motiváciu skladania piesní: „aby slovo Božie prebývalo medzi ľuďmi.“ Pre porozumenie kontextu treba dodať, že keď Luther preložil Novú zmluvu do nemčiny a vydal ju tlačou, Rím čítanie Lutherovho prekladu Biblie zakázal. Knižné vydanie Novej zmluvy navyše nebolo všetkým vrstvám obyvateľstva dostupné. Preto šírenie slova Božieho prostredníctvom piesní sa javilo ako jeden z mimoriadne efektívnych spôsobov, ako dostať aspoň kľúčové časti nemeckého prekladu Novej zmluvy medzi ľudí. Novozložené piesne boli spravidla tlačené najskôr jednotlivo na letákoch, vďaka čomu sa tvorené piesne lacno a rýchlo šírili medzi ľuďmi.

V roku 1524 nürnbergský tlačiar Jobst Gutknecht vydal zbierku ôsmich duchovných piesní a žalmov pod názvom „*Etlich Christlich lider Lobgesang und Psalm*“, tzv. „*Achtliederbuch*“.¹³ Medzi vydanými piesňami boli aj tri Lutherove žalмовé piesne, včítane piesne „*Z hlubokosti volám k Tobě*“ („*Aus tiefer Noth*“ – Ž 130), ktorá mohla byť neskôr používaná i ako katechizmová pieseň. Aj ostatné piesne v tomto spevníku mali výrazné katechetické implikácie.¹⁴

---

⁹ V nemčine „*Katechismuslieder*“, v angličtine „*Catechism hymn*“. Oddiely katechizmových piesní sa začali zo spevníkov masovo vytrácať v 19. storočí. Tak tomu je aj v prípade novších slovenských evanjelických spevníkov – Zpěvníka Evanjelického (1842) a Evanjelického spevníka (1992), v ktorých sa oddiely katechizmových piesní už nenachádzajú.

¹⁰ V Tranovského kancionáli je oddiel katechizmových piesní zaradený ako prvá čiastka 3. dielu Písni duchovných (Třetj Djl Písni Duchownich, obsahuge v sobě Písně: 1. O Slowu B. a Summě Katechyznu). Zaradenie katechizmových piesní v kombinácii s piesňami o Slove Božom nie je náhodné: Luther definuje katechizmus ako „krátku sumu a výťah z celého Písma Svätého“. (VK, 199, 1) Lutherov Malý katechizmus krátko po vydaní získal prívlastok „*Biblia pre laikov*“.

¹¹ List Spalatinovi – citované podľa: LW 53:221;

¹² Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 1. „*Lord Keep Us Steadfast in Your Word*“. In: *Lutheran Quarterly*, XI. (1997), 398

¹³ Prekl. Knižôčka ôsmich piesní. Cf.: LW 53:222

¹⁴ Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 1. „*Lord Keep Us Steadfast in Your Word*“. In: *Lutheran Quarterly*, XI. (1997), 398

Lutherove piesne zaraďujú hymnológovia do skupín podľa doby vzniku, tematických okruhov, spracovaných predlôh, či kombinácií uvedených kritérií. Martin Rössler člení Lutherovu piesňovú tvorbu do nasledovných skupín: a. žalmové piesne; b. piesne na výročité slávnosti spracované podľa latinských hymnov starej cirkvi a nemeckých predreformačných spevov; c. piesne spracované podľa latinských hymnov starej cirkvi; d. antifóny a litánie; e. oltárne spevy, liturgické spevy omšového ordinária; f. katechizmové piesne. Rösslerove členenie považuje za „zmysluplnú typológiu“ aj Ľudmila Michalková, ktorá sa venovala Lutherovým piesňam z muzikologického pohľadu. Cf: Michalková Ľudmila, Lutherove piesne v Cithare Sanctorum 1636. In: Kovačka Miloš, Augustínová Eva (eds): *Cithara Sanctorum 1636 - 2006*. Zborník prác z vedeckej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 370. výročia 1. vydania kancionála v dňoch 22. a 23. novembra 2006 v Liptovskom Mikuláši a Liptovskom Jáne, 92 - 94

Približne v rovnakom čase, ako začal wittenbergský krúžok autorov s piesňovou tvorbou, píše Luther liturgické dielo *Formulla missae et Communionis pro Ecclesia Vuittembergensi* (1523), v ktorom odporúča do programu omše (služieb Božích) zaradiť okrem iného aj spev piesní v ľudom zrozumiteľnom jazyku. Pridáva aj konkrétne návrhy: počas prijímania Večere Pánovej navrhuje spievať prepracovanú verziu starej ľudovej piesne „*Got sei gelobet und gebenedeiet*“.¹⁵ O rok neskôr vychádza tlačou už aj jeho vlastná, prepracovaná verzia tejto piesne.¹⁶ Hoci ide primárne o pieseň o Večeri Pánovej, táto taktiež poukazuje na piatu čiastku v tom čase ešte nejestvujúceho Lutherovho katechizmu.

Koncom roka 1525 dokončuje reformátor svoje ďalšie liturgické dielo - *Deutsche Messe und ordnung Gottis deiensts* (1526). Do poriadku slávenia sviatosti Večere Pánovej opäť navrhuje zaradiť spev piesne „*Got sei gelobet und gebenedeiet*“, no tentokrát k nej pridáva už aj ďalšie alternatívy: pieseň pripisovanú Jánovi Husovi „*Jesus Christus unser Heiland*“, či nemecký Sanctus „*Jesaja dem Propheten*“. Po prednese evanjelia odporúča, aby zhromaždenie zaspievalo ako krédo pieseň „*Wir glauben all an einem Gott*“.¹⁷

Môžeme si tak všimnúť, že pieseň Krédo a pieseň o Večeri Pánovej vznikli vo Wittenbergu počas liturgickej reformy v rokoch 1523 – 1526. Lutherov Malý, či Veľký katechizmus v tomto období ešte nejestvoval. Luther však už v tomto období vnímal potrebu pedagogicko – katechetického diela, ktoré neskôr vydáva pod názvom - katechizmus. V spise *O nemeckej omši - Deutsche Messe* (1526) píše: „Nemecké služby (Božie) potrebujú v prvom rade jednoduchý, jasný a presný katechizmus. Katechizmus znamená inštrukciu, podľa ktorej sú pohania, ktorí chcú byť kresťanmi učení a vedení, čo majú veriť, vedieť, robiť a zanechať podľa kresťanskej viery.“¹⁸

O tri roky neskôr Luther takýto katechizmus skutočne vydáva. A nie jeden, ale rovno dva. Veľký katechizmus – vo forme kázni, ktorý je primárne určený kňazom, aby vedeli čo majú učiť. Malý katechizmus, ktorý je určený bežným kresťanom - otcom rodín, žiakom. Sústredenejší pohľad na obsah oboch katechizmov prezrádza, že svoje miesto pri odporúčaníach používania oboch Lutherom vydaných katechizmov nachádza aj duchovná pieseň. Vo svojej úvodnej štúdii k sérii Lutherových katechizmových piesní na to správne poukázal aj Robin Leaver.¹⁹

V Malom katechizme Dr. Martina Luthera, v prídavku pod číslom jeden, nazvanom – „*Ako má otec rodiny naučiť svoju domácnosť modliť sa ráno aj večer*“ odporúča Luther zakončiť rannú pobožnosť rodiny spevom piesne; pridáva aj konkrétne odporúčanie, akú pieseň zaspievať - má to byť pieseň na prvú čiastku katechizmu: „môže byť pieseň na Desat' Božích prikázani“.²⁰

Vo Veľkom katechizme, v Predhovore Luther píše:

---

¹⁵ Cf: LW 53, 36 - 37

¹⁶ Cf.: LW 53: 252-254. V Tranovského kancionáli „Bud' Bohu chvála, česť i požehnaní...“ (T 376).

¹⁷ LW 53: 78. 81-82. Cf.: Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 1. „Lord Keep Us Steadfast in Your Word“. In: Lutheran Quarterly, XI. (1997), 399

¹⁸ LW 53: 64

¹⁹ Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 1. „Lord Keep Us Steadfast in Your Word“. In: Lutheran Quarterly, XI. (1997), 399

²⁰ Cf: The Book of Concord, 352. Slovenský preklad Malého katechizmu je na tomto mieste zovšeobecnený, Lutherovo odporúčanie spevu katechizmovej piesne neakcentuje: „Hneď na to nech ide každý s radosťou po svojej práci alebo možno si ešte zaspievať pieseň, odriekať Desat' Božích prikázani alebo niečo, čo povzbudzuje zbožnosť.“ (SK 194: 3) Zároveň konštatujem, že pre praktický duchovný život slovenských evanjelikov je škodou, že vydavatelia Evanjelického spevníka zaradili do jeho výťažku len Malý katechizmus bez uvedeného dodatku. Ten by mohol aj dnes ponúknuť cenný impulz k stvárneniu súkromných, či rodinných pobožností. V dôsledku jeho vynechania z najbežnejších vydaní Malého katechizmu vydaných v 20. storočí ho väčšina evanjelických kresťanov nepozná.

„Zaoberať sa Božím slovom, rozprávať a uvažovať o ňom veľmi účinne pomáha aj proti diablu, svetu, telu a všetkým zlým myšlienkam. (...) Ver, že niet účinnejšej kadidelnice a kadidla proti diablu, ako keď sa zaoberáš Božími prikázaniami a Božím slovom, hovoríš si ich, spievaš, alebo o nich uvažuješ.“²¹

V záverečnej časti Krátkeho predhovoru k Veľkému katechizmu, po predstavení jeho obsahu, pridáva Luther jeho užívateľom ďalšie dôležité didakticko - metodické usmernenia:

„Takto by sme mali už všetkých päť článkov celého kresťanského učenia, ktoré bez prestania treba cvičiť a žiadať ich vyrozprávať od slova do slova. Nespoliehaj sa, že sa to mládež zo samej kázne naučí a si zapamätá. A keď tieto články dobre vedia, možno potom pridať ešte niektoré vhodné žalmy alebo piesne ako prídavok na upevnenie a mládež takýmto spôsobom privykať k Písmu a ju denne vzdelávať.“²²

Ešte v tom istom roku, ako vyšiel Malý a Veľký katechizmus vydáva Luther pre cirkevný zbor vo Wittenbergu spevník. Leaver upozorňuje, že tentokrát nejde o (viac-menej náhodnú) antológiu piesní zostavenú bez systému, či poriadku. Spevník *Geistliche lieder auff's new gebessert zu Wittemberg D. Mart. Luther* (Wittenberg, 1529) je zostavený podľa vopred premysleného plánu: v prvej časti sa nachádzajú Lutherove piesne, za nimi nasleduje desať piesní zoradených podľa cirkevného roka od Adventu po Sv. Trojicu. Tieto zostavovateľ v stručnom úvode označuje ako katechizmové piesne.²³

Uvedený wittenbergský spevník vychádza v prepracovanej verzii v roku 1543 pod názvom *Geistliche Lieder Zu Wittemberg* (Wittenberg Klug, 1543/44). Nachádza sa v ňom kompletná zbierka katechizmových piesní, ktorá pokrýva všetky časti Lutherovho katechizmu. Hoci v uvedenom spevníku nachádzame viacero piesní ku každej čiastke katechizmu, my si v našej sérii štúdií v nadväznosti na Leavera všimneme nasledovných šesť Lutherových piesní, ktoré boli zložené, alebo boli neskôr používané ako primárne katechizmové piesne:²⁴

Tabuľka 1 Katechizmové piesne Martina Luthera

Čiastka Lutherovho katechizmu	Názov v <i>Geistliche Lieder Zu Wittemberg</i>	Názov v Tranovského kancionáli	Obsah
I.	Dies sind die heiligen zehn Gebot	Tatod' jsou nám prikázání	Desať Božích prikázání
II.	Wir glauben all an einen Gott	My všickni věříme V jednoho Boha	Krédo
III.	Vater unser im Himmelreich	Otče náš, jenž v nebi bydlíš	Otče náš
IV.	Christ unser Herr zum Jordan kam	Kristus Pán náš k Jordánu šel	Krst svätý
V.	Aus tiefer Not schrei ich zu dir	Z hlubokosti volám k Tobě	Vyznanie hriechov
VI.	Jesus Christus, unser Heiland	Ježiš Kristus, náš Spasitel	Večera Pánova

²¹ Veľký katechizmus (SK 199: 10)

²² Veľký katechizmus (SK 202, 24 – 25)

²³ Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 1. „Lord Keep Us Steadfast in Your Word“. In: Lutheran Quarterly, XI. (1997), 400 - 401

²⁴ Z priestorových dôvodov sa v našej štúdií venujeme len prvej piesni (vo dvoch alternatívach) – piesni na desať Božích prikázání.

Podľa Leavera sa uvedené katechizmové piesne používali predovšetkým pri vyučovaní katechizmu v cirkvi, v domácnostiach, či v školách.²⁵

V nasledujúcej časti sa zameriame na priblíženie vzniku, štruktúry a obsahu tretej uvedenej katechizmovej piesne – „Otče náš jenž v nebi bydlíš“, zloženej k vysvetleniu modlitby Pánovej. Všimneme si jej vzťah k Lutherovým katechizmom, prekladové varianty a jej podoby v slovenských evanjelických spevníkoch.

Podrobnou históriou recepcie Lutherových piesní do spevníkov slovenských evanjelikov sa nebudeme zaoberať. Spomenieme len vo všeobecnosti, že prekladateľom takmer všetkých Lutherových piesní z nemeckého do českého jazyka bol Juraj Tranovský. Nakoľko slovenská národnosť bola len z jednou z troch národností evanjelikov v Uhorsku (popri nemeckej a maďarskej), slovenskí evanjelici aj vyše storočie po prieniku reformácie do Uhorska používali české kancionály a popri nich i vlastné, spravidla menšie piesňové zbierky domácich a zahraničných autorov.²⁶ Lutherove piesne sa v prvom storočí šírenia reformácie v Uhorsku v slovenských cirkevných zboroch používali len v obmedzenom počte. Ilustruje to poznámka samotného Juraja Tranovského, ktorý sa v predhovore Cithary Sanctorum zmiňuje, že v čase zostavovania svojho kancionála našiel do českého jazyka preložené len štyri Lutherove piesne.²⁷

Lutherove piesne nepoužívali ani cirkvi českej reformácie. Biskup Jednoty bratskej Ján Ámos Komenský sa v predhovore k svojmu Amsterdamskému kancionálu pozastavuje nad skutočnosťou, že dosiaľ nikto nepreložil do českého jazyka Lutherove piesne, ktoré by mohli byť užitočné nielen pre luteránov, ale aj pre českých bratov v Čechách a na Morave.²⁸

Zámer preložiť a vydať v slovenskej reči všetky Lutherove piesne zrealizoval Juraj Tranovský pri príležitosti vydania nového kancionála pre potreby pobělohorských exulantov a slovenských evanjelikov v Uhorsku. Svoj zámer aj patrične zdôraznil, a to v samotnom názve kancionála: „Pjsně Duchownj: Staré i Nowé kterýchž Cýrkev Křestianská při Výročnjch Slawnostech a Památkách Gakož y we wsselikých potřebách swých, obecných y obzwlásstnjch s mnohým prospěchem, vžjwá: Knjmž přidaný gsau Pjsně D.M. Luthera wssecky z Německé řečj, do nassj Slowenské přeložené, Od Kněze Giřjka Třanowského Služebnjka Páně, při Cýrkwi SwatoMikulassské w Liptowě.“²⁹

Preklady Lutherových piesní budeme preto uvádzať z prvého a posledného vydania Tranovského kancionála Cithara Sanctorum.

Pieseň o modlitbe Pánovej – Otče náš: „Vater unser im Himmelreich“

---

²⁵ Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 1. „Lord Keep Us Steadfast in Your Word“. In: Lutheran Quarterly, XI. (1997), 402

²⁶ Otázku aké spevníky a zbierky piesní používali slovenskí evanjelici do vydania Tranovského kancionála Cithara Sanctorum sa zaoberal profesor SEBF Ján Ďurovič v prvej polovici 20 storočia. Cf.: Ďurovič Ján, Duchovná poézia slovenská pred Tranovským.

²⁷ Dovoľujem si upozorniť, že ide len o predpoklad postavený na nasledujúcom argumente. Riešenie uvedenej otázky čaká na podrobnejšie spracovanie.

²⁸ „Nepohrdali předešlého věku Němci našich otců dary Ducha, překládavše sobě zpěvy jejich do jazyka svého: proč sme my posavad darů jejich sobě k užitku obrátiti zanedbali? V pravdě německé Lutherove písňe plné jsou Ducha a moci, jako i některých z pomocníků jeho: proč nemají oni také nám uděliti částku nějakou milosti duchovní ku potvrzení našemu? Zvláště poněvadž Poláci naši předešle teď všechny nejpřednější německé písňe svými učinili, a některé polské naproti tomu Němci svými. Proč ne i my? aby jeden a týž Duch spojoval všechny?“ Z predhovoru Amsterdamského kancionála, citované podľa: Mocko Ján, Historia posvätej piesne slovenskej a historia kancionálu, 48

²⁹ Názvy a bibliografiu jednotlivých vydaní Tranovského kancionála Cithara Sanctorum spracovala Eva Augustínová v Slovenskej národnej knižnici. Cf.: Augustínová Eva, Cithara Sanctorum – Bibliografia. 17 - 164

Tabuľka 2 Pôvodný text Lutherovej piesne a jej preklad v Cithare Sanctorum (1636) (Nápev z Lutherovho chorálu: Vater unser im Himmelreich z r. 1539)

Pôvodný text Lutherovej piesne³⁰	Preklad z Cithary Sanctorum
1 Vater unser im Himmelreich , Der du uns alle heissest gleich Brüder sein, und dich rufen an Und willt das Betten von uns han: Sieb dass nicht bet allein der Mund, Hilf dass es geh von Herzens Grund.	1 Otče náš, jenž v nebi bydlíš A nám všem společne velíš V bratrské lásce vždy státi, Tebe samého vzývati, Dejž at' Tě za Otca máme A celým srdcem vzývame.
2 Geheiligt werd der Name dein, Dein Wort bei uns hilf halten rein, Dass auch wir leben heiliglich, Nach deinem Namen würdiglich. Behüt uns, Her, für falscher Zehr, Das arm versühret Bolk bekehr.	2 Posvět' se Tvé svaté jméno; Rač slova svého semeno V nás všech čisté zachovati; Dejž nám svatě obcovati; Křivého učení nás zbav, Všecky bludné duše uzdrav.
3Es komm dein Reich zu dieser Zeit Und dort herach in Cwigkeit; Der heilig Geist uns wohne bei, Mit seinen Gaben mancherlei; Des Satans Zorn und gross Gewalt Zerwich, für ihm dein Kirch'ehalt.	3 Tvé kráľovství rač přijíti, Zde i na nebi v nás býti; Ducha Svatého v srdce vlí, At' s svými dary v nás bydlí, Všeliké zlosti d'ábelské Uchovej církve křesťanské.
4 Dein Qill gescheh', Herr Gott, zugleich Auf Erden wie im Himmelreich, Gib uns Geduld in Leidenszeit, Gehorsam sein in Lieb und Leid, Wehr und Steu'r allem Fleisch und Blut, Das wider deinen Billen Thut.	4 Dejž se vždy Tvá svatá vůle Jak na nebi, tak zde důle: Pošlešli kdy na nás žalost, Dej nám míti trpělivost; Dábla i naší vůli zlou Zruš a dokonej vůli svou.
5 Gib uns beut unser täglich Brot Und was man darf zur Libes Noth; Behüt uns, Herr, für Unsried, Streit, Für Seuchen und für theuer Zeit, Dass wir in gutem Fireden stehn Der Sorg und Geizens Müssig gehen.	5 Dejž nám dnes náš vezdejší chléb, Našemu tělu všech potřeb; Dej nám ustavičný pokoj; Odvrat' od nás nemoc i boj; Zbav nás lakomstva i péči; Rač nás krmiti svou řečí.
6 All unser Schuld' vergib uns , Herr, Dass sie uns nich betrüben mehr, Wie wir auch unsern Schuldigern, Ihr Schuld und Fehl vergeben gern; Zu dienen mach uns all bereit In rechter Lieb und Sinigkeit.	6 Všeliké naše viny nám Odpusť, Otče, pro sebe sám, Jakož i my odpouštíme, Což proti sobě viníme; Dej nám v lásce život vésti, Vespolek břemena nésti.
7 Führ uns, Herr, in Bersuchung nicht, Wenn uns der böse Feind ansicht Zur linfen jund zur rechtern Hand, Hilf uns thun starken Widerstand; Im Glauben fest und wohlgerüf't Und durch des heil'gen Seistes Trost.	7 Neuvod' nás v pokušení Skrze d'ábelské svedení; Na pravou i levou stranu Buď vždy při nás a svou obranou; Dej vždy míti víru silnou, Při Tvém slovu neomylnou.
8 Von allem Nebel jns erlös, Es find die Zeit und Tage bös; Erlös uns von ewigen Tod Und tröst uns in der lessten Noth. Bescher uns auch ein felig's End, Nimm unser Seel in deine Händ'.	8 Z všeho zlého vysvobod' nás; Neb zde jest nebezpečný čas; Zbav věčného zatracení A dej nám dobré skončení; Při skončení buď náš vůdce, Poroučímeť se v Tvé ruce.

³⁰ Citované podľa: Bacon, W. Leonard (ed.): Dr. Martins Luthers eutsche Geistliche Lieder. The Hymns of Martin Luther Set to their original melodies. With English version. Classic reprint series. Forgotten Books. New York: Charles Scribner's Sons 1883, s. 64 - 65

9 Amen, das ist: es werde wahr; Stärk unsern Glauben immerdar, Aus dass wir ja nicht Zwelfeln dran, Dass wir hiermit gebeten han; Auf dein Wort in dem Namen dein, So sprechen wir das Amen sein.	9 Amen, rcemež již společně A vermež tomu srděčně, Že to dá Bůh bezpochyby Pro své svaté věrné sliby Skrz svého milého Syna, Jezu Krista Hospodina.
---	---

Pieseň „Vater unser im Hemmelreich“ (Otče náš, jenž v nebi bydlíš) je jednou z dvoch piesní, ktoré sa zachovali v Lutherovom rukopise.³¹ Nedatovaný rukopis piesne "Vater unser im Himmelreich" obsahuje množstvo opráv a textových alternatív.³² Nakoľko rukopis nie je datovaný, Leaver predpokladá, že pieseň mohla byť napísaná v priebehu roka 1538, nakoľko v tlačenej verzii bola prvý krát publikovaná v roku 1539 v spevníku „*Geistliche lieder, auff's new gebessert und gemehrt zu Wittenberg. D. Marti Luther*“ (Leipzig, 1939). Pred jej zaradením do kancionálu, na prelome rokov 1538 – 1539 sa pieseň mohla šíriť vo forme letákov.³³

Musíme súhlasiť s Leaverom, že Luther nebol prvý, kto zveršoval modlitbu Otče náš do formy duchovnej piesne v nemeckom jazyku. Z obdobia stredoveku sa zachovalo viacero verzií nemeckých piesní, ktoré boli vcelku rozšírené. Leaver uvádza ako príklad reformátora pôsobiaceho vo Vroclave, Ambrosiusa Moibanusa, ktorý napísal počas svojho pôsobenia vo Wittenbergu na text modlitby Pánovej niekoľko piesní, z ktorých boli viaceré aj vydané. Najskoršia, pozostávajúca z troch veršov, z rozmedzia rokov 1523 – 1525 „Ach, Vater unser, der du bist“ bola vydaná v spevníku Eyn gesang Buchleyn (Zwickau, 1525). Ďalšia, pozostávajúca z deviatich veršov „Vater unser, der du bist“ vyšla v roku 1527 v spevníku Enchiridion (Erfurt, 1527), neskôr sa stala súčasťou ďalších spevníkov (Johann Walter – Chorgesangbuch; Wittenberg, 1528, či Bapstov Geystliche Lieder; Lipsko 1545).³⁴

Leaver vidí práve v rozšírení a v hojnom používaní „otčenášových“ piesní vysvetlenie, prečo Luther tvorbu vlastnej piesne na Modlitbu Pánovu odkladal. Lutherova pieseň „Vater unser im Himmelreich“ pozostáva rovnako ako Moibanusova „Vater unser, der du bist“, z deviatich veršov. Lutherove verše sú však viac rozpracované. Ako môžeme vidieť z nasledovného porovnania textu Malého katechizmu a veršov Lutherovej piesne, štruktúra Lutherovej piesne vychádza z rozpracovania látky Modlitby Pánovej v jeho Malom katechizme. Lutherovým zámerom je jednotlivé časti modlitby Pánovej vysvetliť, rovnako ako v Malom katechizme. V prvom verši rozpracováva oslovenie Hospodina z modlitby Pánovej, v ďalších siedmich veršoch jednotlivých sedem prosieb a v poslednom deviatom verši povzbudenie k viere vychádzajúce zo slova Amen. V nasledujúcej tabuľke vyznačujeme hrubým písmom obsahové a významové prieniky textu modlitby Pánovej a jej vysvetlenia v Malom katechizme Dr. Martina Luthera s textom piesne „Otče náš, jenž v nebi bydlíš.“

Tabuľka 3 Porovnanie vysvetlenia Modlitby Pánovej v Lutherovom Malom katechizme a katechizmovej piesni „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“.

³¹ Druhou piesňou zachovanou v Lutherovom rukopise je pieseň „Vom Himmel kam der Engel schar“ (1543). Vo faksimilii bola publikovaná vo Weimarskom vydaní Lutherových spisov. Cf.: WA 35: 636-637. Rukopis piesne je uložený v Staatsbibliothek, Berlin.

³² Niektoré z nich uvádza vo svojej štúdií, z ktorej vychádzame Robin Leaver. Cf.: Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 4. „Vater unser im Himmelreich“. In: Lutheran Quarterly, XII. (1998), 91-94

³³ Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 4. „Vater unser im Himmelreich“. In: Lutheran Quarterly, XII. (1998), 94

³⁴ Robin Leaver. Cf.: Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 4. „Vater unser im Himmelreich“. In: Lutheran Quarterly, XII. (1998), 94

Prosba modlitby Pánovej	Vysvetlenie prosby v Malom katechizme Martina Luthera³⁵	Parafráza a vysvetlenie v piesni „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ (T 484)³⁶
Otče náš, ktorý si v nebesiach	Čo to znamená? Boh nás chce týmto povzbudiť, aby sme verili, že On je našim pravým Otcom a my sme Jeho pravými dietkami; aby sme Ho tak smelo a v úplnej dôvere prosili ako dobré dietky svojho dobrého otca.	Otče náš, jenž v nebi bydlíš A nám všem spoločne velíš V bratrské lásce vždy státi, Tebe samého vzývati, Dejž, ať Tě za Otce máme A celým srdcem vzýváme.
Posväť sa meno Tvoje.	Čo to znamená? I keď je meno Božie samo o sebe sväté, prosíme v tejto prosbe, aby sme ho aj my posväcovali; Ako sa to deje? Keď sa slovo Božie čistotne a úprimne učí a keď my ako dietky Božie podľa neho sväte žijeme: k tomu ráč nám dopomáhať, milý Otče nebeský. Kto však inak učí a žije, ako slovo Božie učí, ten znesväcuje medzi nami Božie meno; toho ráč nás uchovať, nebeský Otče.	Posvěť se Tvé svaté jméno; Rač slova svého semeno V nás všech čisté zachovati; Dejž nám svatě obcovati; Křivého učení nás zbav, Všecky bludné duše uzdrav.
Príd' kráľovstvo Tvoje!	Čo to znamená? I keď kráľovstvo Božie prichádza samo od seba, aj bez nášho modlenia, prosíme v tejto prosbe, aby aj k nám prišlo. Ako sa to deje? Keď nám nebeský Otec dáva svojho Ducha Svätého, aby sme Jeho svätému slovu skrze Jeho milosť verili a pobožne žili tu časne a tam večne.	Tvé království rač přijíti, Zde i na nebi v nás býti; Ducha Svätého v srdce vlí, Ať s svými dary v nás bydlí, Všeliké zlosti ďábelské Uchovej cirkve kresťanske.
Bud' vôľa Tvoja, ako v nebi tak i na zemi!	Čo to znamená? I keď sa dobrá a milostivá vôľa Božia deje aj bez nášho modlenia, prosíme v tejto prosbe, aby sa aj pri nás diala. Ako sa to deje? Keď Boh lomí a ruší každú zlú radu a vôľu, ktorá nám meno Božie nedovoľuje posväcovať, ani Jeho kráľovstvu k nám prichádzať, ako je vôľa diabla, sveta a nášho tela; ale nás utvrdzuje a zachováva vo svojom slove a vo viere pevnými až do konca; to je jeho milostivá a dobrá vôľa.	Dejž se vždy Tvá svatá vůle Jak na nebi, tak zde dŭle: Pošlešli kdy na nás žalost, Dej nám míti trpělivost; Ďábla i naší vůli zlou Zruš a dokonej vůli svou.
Chlieb náš	Čo to znamená? I keď Boh dáva	Dejž nám dnes náš vezdejší

³⁵ Citované podľa: Enchiridion. Malý katechizmus Dra Martina Luthera pre pospolitých farárov a kazateľov. In: Vízner Oto (prekl.) : Symbolické knihy evanjelickej cirkvi augsburského vyznania. Tranoscius: Liptovský Mikuláš 1992 s. 189 - 191

³⁶ Citované podľa: Tranovského kancionál. Tranoscius: Liptovský Mikuláš v CN Bratislava 1974, s. 381 - 382

<p>každodenný daj nám dnes!</p>	<p>každodenný chlieb aj bez nášho prosenia všetkým hriešnym ľudom, prosíme v tejto prosbe, aby nám to dal poznať a tak s vdakou prijímať každodenný chlieb. Čo je náš každodenný chlieb? Všetko, čo prináleží k živobytiu a potrebám tela, ako pokrm, nápoj, odev, obuv, dom, dvor, pole, dobytok, peniaze, majetok, pobožná manželka, pobožné dietky a čel'ad', pobožná a verná vrchnosť, dobrá správa, dobré počasie, pokoj, zdravie, striezlivosť, česť, dobrí priatelia, verní susedia a tomu podobné.</p>	<p>chléb, Našemu tělu všech potřeb; Dej nám ustavičný pokoj; Odvrať od nás nemoc i boj; Zbav nás lakomstva i péči; Rač nás krmiti svou řečí.</p>
<p>A odpusť nám viny naše, ako i my odpúšťame svojim viníkom.</p>	<p>Čo to znamená? Prosíme v tejto prosbe, aby Otec nebeský neráčil hľadiť na naše hriechy a pre ne zavrhnúť naše prosby; Lebo nie sme hodní toho, za čo prosíme, ani si to nezasluhujeme; ale aby nám to všetko ráčil dať zo svojej milosti. Ved' každého dňa mnoho hrešíme a zasluhujeme si len samý trest. Preto aj my chceme srdečne odpúšťať a ochotne dobre robiť tým, čo sa proti nám previnili.</p>	<p>Všeliké naše viny nám Odpusť, Otče, pro sebe sám, Jakož i my odpouštíme, Což proti sobě viníme; Dej nám v lásce život vésti, Vespolek břemena nésti.</p>
<p>A neuvod' nás do pokušenia.</p>	<p>Čo to znamená? I keď Boh nikoho nepokúša, prosíme v tejto prosbe, aby nás Boh ráčil chrániť a zachovávať, aby nás diabol, svet a naše telo neoklamali a nezviedli do nevery, zúfalstva a iných veľkých hriechov a nerestí; a keby nás zachvátili, aby sme nakoniec vždy obstáli a zvíťazili.</p>	<p>Neuvod' nás v pokušení Skrze ďábelské svedení; Na pravou i levou stranu Bud' vždy při nás a svou obranou; Dej vždy míti víru silnou, Při Tvém slovu neomylnou.</p>
<p>Ale zbav nás od zlého!</p>	<p>Čo to znamená? V tejto prosbe súhrnom prosíme, aby nás Otec nebeský vyslobodil od všetkého zlého na tele a na duši, na majetku a cti a nakoniec, keď príde naša posledná hodinka, aby nám dal blahoslavené dokonat' a z tohto údolia plaču nás milostivo k sebe do neba.</p>	<p>Z všeho zlého vysvobod' nás; Neb zde jest nebezpečný čas; Zbav věčného zatracení A dej nám dobré skončení; Při skončení bud' náš vůdce, Poroučímeť se v Tvé ruce.</p>
<p>Amen.</p>	<p>Čo to znamená? Aby som bol istý, že tieto prosby sú príjemné mô-</p>	<p>Amen, rcemež již společne A vermež tomu srděčně, Že to</p>

jmu nebeskému Otcovi a ich vyslyší; lebo On sám prikázal nám takto sa modliť a zaslúbil nás vyslyšať. Amen, amen, to znamená: iste, tak sa stane.	dá Bůh bezpochyby Pro své svaté věrné sliby Skrz svého milého Syna, Jezu Krista Hospodina.
--	---

Leaver správne poznamenáva, že Lutherovu katechetizmovú pieseň zloženú na Modlitbu Pánovu môžeme vnímať svojim spôsobom ako protiklad k piesňam zloženým na predchádzajúce dve hlavné časti Malého katechizmu: Desať Božích prikázaní a Vieru všeobecnú kresťanskú. Dve piesne zložené na desať Božích prikázaní („Dies sind die heiligen Zehn Gebot“ / „Tatoť jsou nám prikázání“; „Mensch willst du leben seliglich“/„Človeče, chcešli dojíti“) a jednu na Vieru všeobecnú kresťanskú (Wir glauben all an einen Gott / My všickni věříme V jednoho Boha) zložil Luther ešte predtým, ako napísal Veľký a Malý katechizmus.

Jednotlivé verše týchto piesní tak Lutherove vysvetlenia Božích prikázaní, či článkov Viery všeobecnej kresťanskej z Veľkého a Malého katechizmu len anticípujú. Nakoľko pieseň „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ / „Vater unser im Himmelreich“ napísal Luther takmer desať rokov po vydaní oboch katechizmov, jednotlivé verše piesne (ako môžeme vidieť v predchádzajúcej tabuľke) môžu byť obsahovo oveľa viac identickejšie s konkrétnymi formuláciami vysvetlení prosieb modlitby Pánovej v Malom katechizme. Preto azda v tejto piesni je najlepšie možné vidieť výraznú obsahovú prepojenosť Lutherových katechizmových piesní s látkou a formou Malého katechizmu.³⁷

Ako uvádza Leaver, pieseň „Vater unser im Himmelreich“ mala dvojaký spôsob využitia: spievala sa v rámci liturgie na mieste, kde mala zaznieť modlitba Pánova, alebo bezprostredne po nej. V prípade, že sa na službách Božích, katechizácii, či v domácej pobožnosti pojednávalo o téme, ktorá súvisela s niektorou prosbou modlitby Pánovej, mohli sa zaspievať tri verše: prvý s oslovením adresovaným Bohu, ďalej jeden z veršov 2 - 8 s aktuálnou témou a na záver posledný verš piesne s Amen. Takéto použitie možno označiť ako katechetické.³⁸ Pieseň, ktorá zhrňujúco podávala vysvetlenie jednotlivých prosieb modlitby Pánovej teda mohla byť používaná v procese katechézy podľa Lutherovho odporúčania z predhovoru Veľkého katechizmu, kde odporúča po katechéze, či didakticky zameranej kázni zaspievať katechizmovú pieseň, pomocou ktorej môže byť učivo zopakované, poslucháči sa v ňom môžu utvrdiť, súc si vedomí, že spev pôsobí aj na emocionálnu a vôľovú stránku osobnosti.³⁹ Prípomene ešte, že z látky katechizmu boli deti a mládež preskúšavani pravidelne pred každým prijímaním sviatosti Večere Pánovej.⁴⁰

Recepcia Lutherovej piesne „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ v slovenských evanjelických spevníkoch

Pieseň „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ / „Vater unser im Hemmelreich“ zaradil Juraj Tranovský do svojho kancionála Cithara Sanctorum do 3. oddielu piesní, ktorý nazval: „O Slowu Božijm / a přitom, o některých hlavnjch Artykuljch Wjry Křestjanské, z něho.“, a pododielu

³⁷ Robin Leaver. Cf.: Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 4. „Vater unser im Himmelreich“. In: Lutheran Quarterly, XII. (1998), 95

³⁸ Robin Leaver. Cf.: Leaver, A. Robin, Luther's Catechism Hymns. 4. „Vater unser im Himmelreich“. In: Lutheran Quarterly, XII. (1998), 95

³⁹ Cf.: Veľký katechizmus nemecký Doktora Martina Luthera. In: Vízner Oto (prekl.) : Symbolické knihy evanjelickej cirkvi augsburského vyznania. Transcius: Liptovský Mikuláš 1992 s. 199 a 202

⁴⁰ Cf.: „...Katechizmus, to je učenie dietok, totiž to, čo má vedieť každý kresťan. Kto toto nezná, nemôže sa počítať medzi kresťanov a nemôže byť pripustený ku sviatosti.“ Veľký katechizmus nemecký Doktora Martina Luthera. In: Vízner Oto (prekl.) : Symbolické knihy evanjelickej cirkvi augsburského vyznania. Transcius: Liptovský Mikuláš 1992 s. 200 - 201

„O platnosti Modliteb / Na Modlitbu Páně“. V prvom vydaní Tranovského kancionála Cithara Sanctorum z roku 1636 ju tak nachádzame na s. 384 a 385.⁴¹

Pieseň ostala (až na meniace sa úpravy pravopisu) v rovnakom znení vo všetkých vydaniach Cithary Sanctorum viac ako tri storočia (1636 – 1971). Stala sa tak pevnou súčasťou piesňového kánonu Cithary Sanctorum. Neskoršie číslované vydania ju uvádzajú pod číslom 484.

Tranovského kancionál obsahuje okrem Lutherovej, viaceré piesne, ktorých priamou predlohou bola modlitba Pánova. Jedna z najstarších, ktorú spomenieme je ranná pieseň „Ó všemohoucí Bože náš“ (T 697). Táto vznikla spojením dvoch nezávislých predlôh: staročeskej lutherskej piesne a slovenskej piesne na text modlitby Pánovej „Otče náš jenž jsi v nebesích Posveť se jméno v tvých verných“. V prvých desiatich veršoch nachádzame pieseň „Ó, všemohoucí Bože náš“ (T 697, 1-10), v nasledujúcich šiestich veršoch pieseň „Otče náš jenž jsi v nebesích“ (T 697, 11 – 16). Ján Ďurovič túto pieseň označuje za pôvodnú slovenskú pieseň,⁴² s argumentáciou hojného slovenčenia textu, ako aj skutočnosť, že okrem Tranovského kancionála ju nachádzame už v prvých zbierkach slovenských evanjelických piesní: v Bystrickej agende (1581)⁴³ a v Pribyšovom katechizme (1634)⁴⁴, odkiaľ sa následne dostáva aj do Tranovského Cithary Sanctorum.

Mimochodom, vzájomná komparácia textov Lutherovej katechizmovej piesne „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ so slovenskou verziou piesňovej Modlitby Pánovej „Otče náš, jenž jsi v nebesích“ odhaľuje špecifiká žánru katechizmovej piesne. Úlohou katechizmovej piesne je okrem citácie, či parafrázy modlitby Pánovej podať jej katechizmové vysvetlenie a daný text spievajúcemu čo najzrozumiteľnejšie vysvetliť. Prakticky tak má kresťana poučiť, čomu má veriť, v čo dúfať, čo znamená daný text pre jeho praktický kresťanský život.

Slovenský Otče náš nepatrí medzi katechizmové piesne. Jej autor nemá ambície text modlitby Pánovej katecheticky vysvetľovať, objasňovať, a preto sa uspokojuje s citovaním, či stručnou parafrázou textu modlitby Pánovej. Ani tu sa však úplne nevyhne potrebe jeho krátkeho vysvetlenia, čo je však podmienené skôr potrebou rýmu, alebo zachovania rovnakej dĺžky verša. Text pôvodnej slovenskej piesne na Otče náš je preto oproti Lutherovej katechizmovej piesni výrazne kratší, stručnejší a je vhodnejší na liturgické, ako katechetické využitie.

---

⁴¹ Pripomeňme, že v ranných vydaniach Cithary Sanctorum piesne nie sú na rozdiel od neskorších vydaní číslované.

⁴² Ďurovič P. Ján, *Duchovná poezia slovenská pred Tranovským* (Pribyšova sbierka piesní). Nákladom Spolku Tranoscivus v Liptovskom svätom Mikuláši: vytlačila kníhtlačiareň Štecko a Trepáč v Ružomberku 1938, s. 134

⁴³ *Agenda Czeská, t. j. Spis o Czeremonijch a Prádcých Cyrkewnjch, kterak se Slowem Božjm a Swátostmi Kristovými lidu w Králowstwju Českém prawdu Ewanjeliurn sw. magicjmu a milugicjmu posluhowati má.* MDLXXI. V Lipsku, u J. Deffnera. Druhé vydanie 1581. Tzv. Bystrickú agendu v skutočnosti predstavuje rukopis vplený do uvedenej Agendy českej, ktorý pozostáva zo 71 strán. Jeho prílohou je aj zbierka duchovných piesní, medzi ktorými nachádzame pieseň „Otče náš, jenž jsi v nebesích“. Znamená to, že táto slovenská pieseň bola používaná už v druhej polovici 16. storočia.

⁴⁴ Myslíme zbierku piesní, ktorá je prívieskom vydania Lutherovho Malého katechizmu Danielom Pribyšom. Vydal ho v roku 1634 pod názvom „Katechismus D. M. Lutheri z Nemeckého jazyku na Slowensky preložený. Od Trech Super Attendentůw Roku 1612. Njny znouu od Wysoce Urozeneg a Welikomožneg Páneg, Pánij Kateriny Turzo-Groff Wělikomožného a na Kessmárku Slobodného Pana, Pana Toekoelí Isstwana Maželkj werneg, vlastnym nakladkem obnoweny: ku ktoermu Přidáné gsu try Knižečki: 1 Rosarium Annimae 2. O způsobu Modlenj 3 Písňě Duchownij. Od kneze Daniele Pribischa řřarare Harhowskeho a na ten čas Seniora bratrstwa přj niznem Hornadu. Anno 1634.“ Uvedenú zbierku piesní popísal Ján Ďurovič vo svojej monografii: Ďurovič P. Ján, *Duchovná poezia slovenská pred Tranovským* (Pribyšova sbierka piesní). Nákladom Spolku Tranoscivus v Liptovskom svätom Mikuláši: vytlačila kníhtlačiareň Štecko a Trepáč v Ružomberku, 1938. Pozri zvlášť s. 134 a 208.

Tabuľka č. 4 Porovnanie textov piesne „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ (T 484) a Otče náš, jenž jsi v nebesích (T 697, v. 11 – 16).

Otče náš, jenž jsi v nebesích (T 484)	Otče náš, jenž jsi v nebesích (T 697, v. 11 – 16)
1 Otče náš, jenž v nebi bydlíš A nám všem společně velíš V bratrské lásce vždy státi, Tebe samého vzývati, Dejž at' Tě za Otca máme A celým srdcem vzývame.	11 Otče náš, jenž jsi v nebesích, Posvět' se jméno Tvé v věrných, Přid' k nám království Tvé.
2 Posvět' se Tvé svaté jméno; Rač slova svého semeno V nás všech čisté zachovati; Dejž nám svatě obcovati; Křivého učení nás zbav, Všecky bludné duše uzdrav.	
3 Tvé království rač přijíti, Zde i na nebi v nás býti; Ducha Svatého v srdce vlí, Ať s svými dary v nás bydlí, Všeliké zlosti ďábelské Uchovej církve křesťanské.	
4 Dejž se vždy Tvá svatá vůle Jak na nebi, tak zde důle: Pošlešli kdy na nás žalost, Dej nám míti trpělivost; Ďábla i naší vůli zlou Zruš a dokonej vůli svou.	12 Budiž Tvá vůle vždy s námi, Jakož v nebi, tak na zemi, Mocně všudy vládneš.
5 Dejž nám dnes náš vezdejší chléb, Našemu tělu všech potřeb; Dej nám ustavičný pokoj; Odvrat' od nás nemoc i boj; Zbav nás lakomstva i péči; Rač nás krmiti svou řečí.	13 Chléb náš vezdejší dej nám dnes, Pokoj, zdraví a což sám chceš, K užitku našemu.
6 Všeliké naše viny nám Odpust', Otče, pro sebe sám, Jakož i my odpouštíme, Což proti sobě viníme; Dej nám v lásce život vésti, Vespolek břemena nésti.	14 I odpust' nám naše viny, Jakož odpouštíme i my Svojim protivníkům.
7 Neuvod' nás v pokušení Skrže ďábelské svedení; Na pravou i levou stranu Buď vždy při nás a svou obranou; Dej vždy míti víru silnou, Při Tvém slovu neomylnou.	15 Neuvod' nás v pokušení; Všecko lidské pokolení Zbav od všeho zlého.
8 Z všeho zlého vysvobod' nás; Neb zde jest nebezpečný čas; Zbav věčného zatracení A dej nám dobré skončení; Při skončení buď náš vůdce, Poroučímeť se v Tvé ruce.	
9 Amen, rcemež již společně A vermez' tomu srděčně, Že to dá Bůh bezpochyby Pro své svaté věrné sliby Skrz svého milého Syna, Jezu Krista Hospodina.	
	16 Neb jest, Pane, Tvé království, Čest, moc, sláva i císařství Věky věků. Amen.

A napokon, v uvedenom porovnaní textov piesní si môžeme všimnúť, že kým Luther používa ako predlohu pre svoju pieseň „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ verziu modlitby Pánovej z Evanjelia podľa Lukáša (L 11, 2-4), autor slovenskej piesne „Otče náš, jenž jsi v nebesích“, prvýkrát známej z Bystrickej agendy, používa verziu z Evanjelia podľa Matúša 6, 9-13. Jej typickým znakom je okrem iného rozšírené zakončenie modlitby (cf. Mt 6, 13. T

697, v. 16).⁴⁵ Okrem tejto, zrejme najstaršej slovenskej piesne na modlitbu Pánovu obsahuje posledné vydanie Tranovského kancionála ďalších päť piesní zložených na modlitbu Pánovu.⁴⁶

Pieseň „Otče náš jenž v nebi bydlíš“ v Zpěvníku evangelickom (1842)

V období racionalizmu 19. storočia mali slovenskí evanjelici pocit, že Tranovského kancionál Cithara Sanctorum už nevyhovuje požiadavkám doby. Rozhodli sa vydať nový spevník, ktorý by bol postavený na dedičstve Tranovského kancionála, ktorý však bude obsahovať väčší podiel novej tvorby. Tak vzniká pod gesciou biskupov nový Zpěvník evangelický, ktorého prvé vydanie uzrelo svetlo sveta v roku 1842.

Zostavovatelia Zpěvníka evangelického⁴⁷ prevzali a zaradili Lutherovu pieseň „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ do nového spevníka v plnom znení, jej text však bol oproti predošlým vydaniám v Tranovského kancionáli upravený. V Zpěvníku bola zaradená do VI. oddielu piesní – „O slowu Božím, službách Božích a o modlitbách; Obecné prosby a chvály.“ V oddieli „O modlitbách“ je nadpísaná poznámkou: Modlitba Páně. Pieseň je vo všetkých vydaniach uvedená pod číslom 371. Prvé vydania Zpěvníka ju odporúčajú spievať na nápev: Odvrať od nás, večný Bože, neskôršie sa vracajú k pôvodnému nápevu Lutherovho chorálu „Vater unser im Himmelreich z r. 1573).⁴⁸

V nasledujúcej tabuľke uvádzame zmeny textu, ktoré oproti textu v Tranovského kancionáli vykonali zostavovatelia Zpěvníka. Uvádzame len verše s pozmeneným textom.

Tabuľka 5: Porovnanie textov piesne „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ v Tranovského kancionáli a Zpěvníku evangelickom

Otče náš, jenž v nebi bydlíš (T 484)⁴⁹	Otče náš, jenž v nebi bydlíš (Z 371)⁵⁰
2 Posvět' se Tvé svaté jméno; Rač slova svého semeno V nás všech čisté zachovati; Dejž nám svatě obcovati; Křivého učení nás zbav, Všecky bludné duše uzdrav.	2 Posvět' se i v nás Tvé jméno, Rač slova svého semeno Při čistotě zachovati; Dej nám svatě obcovati; Zahlad' medzi lidmi bludy, Pravda Tvá at' svítí všudy.
3 Tvé království rač přijíti, Zde i na nebi v nás býti; Ducha Svatého v srdce vlí, At' s svými dary v nás bydlí, Všeliké zlosti d'ábelské Uchovej církve křesťanské.	3 Přijď, Pane, Tvé království k nám, At' jsme Tvoji zde i tam, Ducha svého v srdce nám vlí, At' s dary svými v nás bydlí; Pomoz, at' zruší Tvé slovo Zlé království satanovo.
4 Dejž se vždy Tvá svatá vůle Jak na nebi, tak zde důle: Pošlešli kdy na nás žalost, Dej nám míti trpělivost; Ďábla i naši vůli zlou Zruš a dokonej vůli svou.	4 Buď Tvá svatá vůle, Pane, Co Ty chceš at' se stane Jak v nebi, tak i na zemi; Mezi příhodami Kráčeti dej trpělivě, Mít se k Tobě mlčenlivě.
5 Dejž nám dnes náš vezdejší chléb, Našemu tělu všech potřeb; Dej nám ustavičný	5 Dej nám dnes náš vezdejší chléb, Tělu našemu všech potřeb; Přej nám stáleho

⁴⁵ Znenie modlitby „Otče náš“ z Evanjelia podľa Matúša sa aj v neskoršom vývoji stalo oficiálnou liturgickou verziou modlitby Pánovej evanjelikov na Slovensku.

⁴⁶ T 479 „Bože, jenž věčnou vroucností“ (slovenská zo zač. 18. stor.), T 480 „Bože Otče náš“ (T 1636 od J. Tranovského); T 481 „Modleme se Otci svému“ (staročeská podoba); T 483 „Ó Bože Otče náš, jenž v nebi prebývaš“ (Z Kleychovho kancionála); T 485 „Pripravmež se, věrní, k modlení“ (Lukáš Pražský).

⁴⁷ Používame 3. vydanie: Zpěvník Evangelický, aneb: Písně Duchovní staré i nové, k věřejné i domácí nábožnosti Křesťanů Evangelických Augšp. Vyznání s přídavkem Modliteb. 3. vyd. (Pešř, J.M. Trattner a Š. Károlyi 1845)

⁴⁸ Cf.: Zp 371 In.: Zpěvník Evangelický. 4. vydanie Spolku Tranoscus: Liptovský Mikuláš 1947, s. 205

⁴⁹ Citované podľa: Tranovského kancionál. Tranoscus: Liptovský Mikuláš v CN Bratislava 1974, s. 381 - 382

⁵⁰ Citované podľa: Zpěvník Evangelický. 4. vydanie Spolku Tranoscus: Liptovský Mikuláš 1947, s. 205

pokoj; Odvrat' od nás nemoc i boj; Zbav nás lakomstva i péči; Rač nás krmiti svou řečí.	pokoje; Zbav nás lakomství i péči; Rač nás křmiti svou řečí.
6 Všelike naše viny nám Odpust', Otče, pro sebe sám, Jakož i my odpouštíme, Což proti sobě viníme; Dej nám v lásce život vésti, Vespolek břemena nésti.	6 Všelike naše viny nám Odpust', Otče, pro sebe sám, Jako i my odpouštíme Těm, od nichž křivdy snášíme; Dej nám v lásce život vésti, Vespolek břemena nésti.
7 Neuvoď nás v pokušení Skrze d'ábelské svedení; Na pravou i levou stranu Bud' vždy při nás s svou obranou; Dej vždy míti víru silnou, Při Tvém slovu neomylnou.	7 Neuvoď nás v pokušení A varuj všeho svedení; Bud' vždy při nás s svou ochranou Na pravou i levou stranu; Dej vždy míti víru silnou, Při Tvém slove neomylnou.
8 Z všeho zlého vysvobod' nás; Neb zde jest nebezpečný čas; Zbav věčného zatracení A dej nám dobré skončení; Při skončení bud' náš vůdce, Poroučímeť se v Tvé ruce.	8 Zbav nás ode všeho zlého, Duši, telu škodlivého, Zvlášt' věčného zatracení, A dej nám dobré skončení; Při skončení bud' náš vůdce, Poroučíme se v Tvé ruce.
9 Amen, rcemež již společne A vermez tomu srděčně, Že to dá Bůh bezpochyby Pro své svaté věrné sliby Skrz svého milého Syna, Jezu Krista Hospodina.	9 Věříme tomu srdečně, Otče náš, že to skutečně Naplníš pro Syna svého, Ježíše Pána našeho! Neb Tvé království, Tvá sláva, Tvá moc na veky zůstává.

V porovnaní pôvodnej verzie textu Cithary Sanctorum a nového znenia textu upraveného vo vydaní Zpěvníka evangelického si môžeme všimnúť, že zostavovatelia Zpěvníka sa snažili text Lutherovej piesne upraviť tak, aby bol zrozumiteľnejší pre človeka 19. storočia, poznačeného rozvojom vedy, techniky a z nich vyplývajúcej industrializácie, výstavby fabriek, sťahovaním do miest v dôsledku potreby novej pracovnej sily v továrňach. Úpravy textu sa pokúsime kvôli prehľadnosti rozčleniť do niekoľkých kategórií:

a./ Exegetické a biblicko výkladové upresnenia: tu môžeme zaradiť napríklad doplňujúce vysvetlenie v 2. verši, kde sa pôvodný text: „posvěť se Tvé svaté jméno“ doplná vysvetlením – „posvěť se i v nás Tvé jméno...“.

Ďalším, i keď sčasti „kontroverzným“ príkladom môže byť komplexné prepracovanie záverečného deviateho verša piesne. Hlavným motívom pôvodnej, Lutherovej a s ňou i transciiovej verzie je rozvedenie významu záverečného slova modlitby - Amen (tzn. nech sa tak stane!). Zmenená verzia posledného verša v Evangelickom zpěvníku slovo Amen ako motív spoločného súhlasu a spoločnej viery celého zhromaždenia úplne vynecháva a namiesto neho vnáša do piesne nový motív, ktorý čerpá zo záverečného verša matúšovej verzie modlitby Pánovej (Mt 6, 13): „Lebo Tvoje je královstvo i moc i sláva na veky. Amen.“ S prihliadnutím na pôvodnú verziu Lutherovho textu musíme uznať, že Tranovského verzia prekladu je pôvodine bližšia. Zostavovatelia Zpěvníka v záverečnom verši vniesli do textu piesne nový, nepôvodný motív, ktorý je však modlitbe Pánovej vlastný. Použili pritom Matúšovu verziu modlitby, kým Luther pri tvorbe svojej piesne používal Lukášovu.

b./ Dogmatické zmeny. Do ďalšej kategórie môžeme zaradiť zmeny, ktoré vyplývajú prevažne z dôrazov teológie 19. storočia. Väčšina slovenských evanjelických kňazov si popri štúdiách na uhorských teologických učilištiach dopĺňala štúdium na nemeckých univerzitách, kde v 19. storočí dominoval racionalizmus a liberálna teológia. Hoci ich vplyvy sa do slovenskej evanjelickej cirkvi dostávali s určitým oneskorením a v značne oslabenej miere, doklady ich prí-

tomnosti nachádzame aj v pomerne jemných a navonok nevýrazných dôrazoch piesňovej, či spevníkovej tvorby.

Aj v Zpěvníkovej úprave Lutherovej piesne nachádzame tendenciu nehovoriť o diablove a jeho pokúšaniach človeka. Niežeby autori Zpěvníka jeho existenciu popierali, ale na označenie jeho existencie a pôsobenia používali radšej obrazné, či metaforické označenia – Zlostník, Zvodca.... V piesni „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ nachádzame motív diabla na troch miestach (v. 3, 4. a 7. verši). Na dvoch miestach vykonávateľ úprav Lutherovej piesne zmienky o diablove vynecháva a text upravuje spôsobom, aby sa o diablove, resp. o jeho konaní nemusel vyjadrovať. V 4. verši Lutherovu prosbu: „d'ábla i naši vůli zlou zruš a dokonej vůli svou“ vynecháva a nahrádza novou, upravenou prosbou: „mezi příhodami Kráčeti dej trpělivě, Mít se k Tobě mlčenlivě“. O diablove – ako pôvodcovi zvodov pri človeku tiež nechce viac hovoriť priamo spôsobom, ako ho nachádzame v pôvodine piesne. Preto opäť volí nový spôsob vyjadrenia – hovorí o krízových situáciách, či nešťastiach v živote človeka, ktoré zhrňujúco nazýva pojmom – „příhody“.

Podobne postupuje aj v úpravách 7. verša. Tu Luther učí, že človeka do pokušenia uvádza diabol prostredníctvom zvodov k hriechu, a preto prosí nebeského Otca: „Neuvod' nás v pokušení Skrže d'ábelské svedení“. Vykonávateľ úprav pre Zpěvník evangelický volí opäť radšej „diplomatickejší jazyk“, ktorým sa vyhýba označeniu diabla za pôvodcu zvádzania k hriechu a Lutherovu prosbu upravuje nasledovne: „Neuvod' nás v pokušení A varuj všeho svedení“.

I na treťom mieste – v závere 3. verša, kde Luther spomína diabla vykonáva úpravy, tu však postupuje citlivejšie. Existenciu Satana nepopiera, zápas Boha a diabla vyobrazuje ako súboj dvoch ríš, mocností, ktoré nazýva „kráľovstvami“. Prosbu, aby Boh uchránil cirkev pred zlostnými útokmi diabla („Všeliké zlosti d'ábelské Uchovej cirkve křesťanské“) upravuje teologicky oveľa akceptovateľnejšie ako v predchádzajúcich prípadoch, opäť však úplným preformulovaním pôvodnej Lutherovej prosby: „Pomoz, at' zruší Tvé slovo Zlé kráľovství satanovo“. Aj táto ukážka úprav v oblasti učenia o hriechu (hamartológie) môže byť pri všetkej nereprezentatívnej našej skúmanej vzorky malou ilustráciou vyššie predloženého tvrdenia, že myšlienky racionalistickej filozofie a liberálnej teológie prenikali aj do slovenského teologického myslenia, no nikdy sa tu nazakorenili v takej miere, žeby v teologickom a prakticko-teologickom diskurze, ovplyvňujúcom praktický život cirkvi (včítane hymnografie) dominovali.

c./ Aktualizácia kontextu. Tretiu oblasť vykonaných úprav môžeme označiť ako aktualizáciu kontextu. Táto vyplývala jednak z neustále sa meniacich okolností a zápasov, v ktorých evanjelická cirkev žila. Veľmi zhruba môžeme hovoriť o jej raste a rozkvetu v priebehu 16. storočia, následných krízach a útlakoch v dôsledku rekatolizácie a reštrikčných opatrení štátnej moci, či o jej konsolidácii po Tolerančnom patente. Navyše, musíme si uvedomiť, že kým „životnosť“ a dĺžka pôsobenia jednej kázne sa počítala v dňoch, týždňoch, či v prípade tlačeného vydania kázní zväčša v rokoch, texty kresťanských piesní oslovovali a oslovujú nanovo kresťanov po celé desaťročia až stáročia. Zostavovatelia Zpěvníka evangelického (1842) si zrejme uvedomovali aj túto skutočnosť a v snahe, aby aj Lutherova pieseň nanovo oslovovala človeka 19. storočia, navrhli a vykonali nasledovné zmeny, ktorými pieseň nanovo „aktualizovali“: vo 8. verši prosí Luther: „Z všeho zlého vysvobod' nás; Neb zde jest nebezpečný čas.“ O tri storočia neskôr už vody náboženských a vojenských zápasov utíchli a tak upravovatelia už nemajú potrebu prosiť o utíchnutie spoločenských nepokojov. Preto pozornosť prenášajú do individuálnej, existencionalnej roviny jednotlivca: „Zbav nás ode všeho zlého, Duši, tělu škodlivého (...)“. Romantizujúco pôsobí aj metaforická úprava Lutherovej prosby zo záveru 2. verša: „Křivého učení nás zbav, Všecky bludné duše uzdrav.“, ktorú zostavovateľ

spevníka oblieka do v 19. storočí obľúbenej a používanej metafory tmy bludov a svetla pravdy: „Zahľad' mezi lidmi bludy, Pravda Tvá at' svítí všudy.“

Kým Zpěvník evangelický v ďalších vydaniach traduje Lutherovu pieseň s uvedenými zmenami vykonanými pri jeho prvom vydaní, vydania Tranovského kancionála aj po roku 1842 zachovávajú až do konca jeho vydávania pôvodnú verziu piesne podľa prekladu uverejneného v prvom vydaní Tranovského kancionála Cithara Sanctorum (1636).

Pieseň „Otče náš jenž v nebi bydlíš“ v Evanjelickom spevníku (1992)

Po vydaní prekladu celej Biblie v slovenskom jazyku (1978), Chrámovej agendy (1954) znamenalo vydanie Evanjelického spevníka v roku 1992 úspešné vyvrcholenie dlhoročného úsilia o poslovenčenie evanjelických služieb Božích. Slovenská verzia Lutherovej katechetickej piesne na Modlitbu Pánovu „Vater unser im Himmelreich“ pozostáva len z ôsmich veršov, teda oproti pôvodine, či tranosciovému prekladu je kratšia o jeden verš. Prekladateľ úplne vynechal posledný deviaty verš piesne (téma – Amen), a tiež motív prosby o dobré skonanie. Posledný, ôsmy verš tak „skoncipoval“ nanovo, a to spojením prvej prosby z pôvodného ôsmeho verša piesne a nepôvodného dodatku upravovateľa piesne pre Zpěvník evangelický (1842) s témou rozšíreného zakončenia Modlitby Pánovej z Mt 6, 13. Pieseň tak ide v línii pokračovania a následnej úpravy prekladu zo Zpěvníka evangelického.

Napriek oceneniu úsilia prekladateľa o literárne i teologicky vyvážený slovenský preklad Lutherovej piesne považujem za nedostatok skutočnosť, že prekladateľ zrejme stratil zo zreteľa, že ide o katechizmovú pieseň, ktorá by mala byť podľa možnosti čo najvernejšia zneniu textu Lutherovho Malého katechizmu, ako sa o to snažil aj sám Luther.

Azda najvýznamnejšie posuny od akcentov Malého katechizmu si môžeme všimnúť v prvom verši piesne: kým Luther v Malom katechizme pri vysvetlení oslovenia Otče náš, ktorý si v nebesiach prízvukuje, aby sme aby sme verili, že On je našim pravým Otcom a my sme Jeho pravými dieťkami, čo robí aj v prvom verši svojej piesne, slovenský prekladateľ povzbudenie k viere už nepodáva, ale preformulováva ho do indikatívneho konštatovania. Tým sa katechetický akcent vysvetlenia oslovenia v Modlitbe Pánovej, aby sme Boha považovali za svojho nebeského Otca, stráca.

Z katechetického hľadiska nie je najvhodnejšia ani zmena prvej časti prvého verša – z „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ na „Otče náš milý nebeský“, ktorý nie je totožný ani so slovenským znením oslovenia v Modlitbe Pánovej (Otče náš, ktorý si v nebesiach!), ani s pôvodným znením Lutherovej piesne („Vater unser im Himmelreich“), či jej prekladovým verziami z Tranovského kancionála a Zpěvníka.

Tabuľka 6 Porovnanie vysvetlenia prosieb Modlitby Pánovej v Malom katechizme Dr. Martina Luthera a v znení verzie piesne „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ v Tranovského kancionáli, Zpěvníku evangelickom (1842) a Evanjelickom spevníku (1992)

Vysvetlenie prosby v Malom katechizme Martina Luthera	Otče náš, jenž v nebi bydlíš (T 484)⁵¹	Otče náš, jenž v nebi bydlíš (Z 371)⁵²	Otče náš milý nebeský (ES 314)⁵³
Čo to znamená? Boh nás chce týmto povzbudiť, aby sme verili, že On je našim pravým Otcom a my sme Jeho pravými dieťkami; aby sme Ho tak smelo a v úplnej dôvere prosili ako dobré dieťky svojho dobrého otca.	1 Otče náš, jenž v nebi bydlíš A nám všem společne velíš V bratrské lásce vždy státi, Tebe samého vzývati, Dejž at' Tě za Otce máme A celým srdcem vzývame.	1 Otče náš, jenž v nebi bydlíš A nám všem společne velíš V bratrské lásce vždy státi, Tebe samého vzývati, Dejž, at' Tě za Otce máme A celým srdcem vzývame.	1 Otče náš milý nebeský, prikazuješ nám otcovsky, že máme v stálej láske žiť, Teba samého vzývať ctíť, Otcom si nám, vyznávame, z celej duše Ťa vzývame.
Čo to znamená? I keď je meno Božie samo o sebe sväté, prosíme v tejto prosbe, aby sme ho aj my posväcovali; Ako sa to deje? Keď sa slovo Božie čistotne a úprimne učí a keď my ako dieťky Božie podľa neho sväte žijeme: k tomu ráč nám dopomáhať, milý Otče nebeský. Kto však inak učí a žije, ako slovo Božie učí, ten zneväcjuje medzi nami Božie meno; toho ráč nás uchovať, nebeský Otče.	2 Posvěť se Tvé svaté jméno; Rač slova svého semeno V nás všech čisté zachovati; Dejž nám svatě obcovati; Křivého učení nás zbav, Všecky bludné duše uzdrav.	2 Posvěť se i v nás Tvé jméno, Rač slova svého semeno Při čistotě zachovati; Dej nám svatě obcovati; Zahlad' mezi lidmi bludy, Pravda Tvá at' svítí všudy.	2 Ó, posväť sa meno Tvoje, a ráč večené slovo svoje, nám zachovávať v čistote, nech ho plníme v živote, učenia falošného zbav a svetlo svojej pravdy zjav.
Čo to znamená? I keď kráľovstvo Božie prichádza samo od seba, aj bez nášho modlenia, prosíme v tejto prosbe, aby aj k nám prišlo. Ako sa to deje? Keď nám nebeský	3 Tvé království rač přijíti, Zde i na nebi v nás býti; Ducha Svätého v srdce vlí, At' s svými dary v nás bydlí, Všelike zlosti ďábelské Ucho-	3 Přijď, Pane, Tvé království k nám, At' jsme Tvoji zde i tam, Ducha svého v srdce nám vlí, At' s dary svými v nás bydlí; Pomoz, at' zruší Tvé	3 Príd' kráľovstvo Tvoje, Pane náš, ktoré túžobne čakáme, Duchom Svätým srdcia nám veď, Jeho darmi obohať svet, zachovaj cirkev kresťanskú, odvráť od nej zlobu

⁵¹ Citované podľa: Tranovského kancionál. Tranoscius: Liptovský Mikuláš v CN Bratislava 1974, s. 381 - 382

⁵² Citované podľa: Zpěvník Evangelický. 4. vydanie Spolku Tranoscius: Liptovský Mikuláš 1947, s. 205

⁵³ Citované podľa: Evanjelický spevník. 1. vydanie. Liptovský Mikuláš: Slovenská evanjelická cirkev augsburškého vyznania v SR, 1992, s. 283 - 284

<p>Otec dáva svojho Du-cha Svätého, aby sme Jeho svätému slovu skrze Jeho milosť ve-rili a pobožne žili tu časne a tam večne.</p>	<p>vej cirkve kresťan-ské.</p>	<p>slovo Zlé kráľov-ství satanovo.</p>	<p>ľudskú.</p>
<p>Čo to znamená? I keď sa dobrá a milostivá vôľa Božia deje aj bez nášho modlenia, pro-síme v tejto prosbe, aby sa aj pri nás diala. Ako sa to deje? Keď Boh lomí a ruší každú zlú radu a vôľu, ktorá nám meno Božie ne-dovoľuje posväcovať, ani Jeho kráľovstvu k nám prichádzať, ako je vôľa diabla, sveta a nášho tela; ale nás utvrďuje a zachováva vo svojom slove a vo viere pevnými až do konca; to je jeho mi-lostivá a dobrá vôľa.</p>	<p>4 Dejž se vždy Tvá svatá vůle Jak na nebi, tak zde důle: Pošlešli kdy na nás žalost, Dej nám míti trpělivost; Ďábla i naši vůli zlou Zruš a dokonej vůli svou.</p>	<p>4 Buď Tvá svatá vůle, Pane, Co Ty chceš ať se stane Jak v nebi, tak i na zemi; Mezi pří-hodami Kráčeti dej trpělivě, Mít se k Tobě mlčenlivě.</p>	<p>4 Buď vůľa Tvoja, Pane náš, nech stane sa, čo Ty žiadaš, ako v nebi i na zemi, len zostávaj stále s nami, daj ísť žitím trpezlivo a prosit' Ťa dúfanlivo.</p>
<p>Čo to znamená? I keď Boh dáva každodenný chlieb aj bez nášho prosenia všetkým hriešnym ľuďom, pro-síme v tejto prosbe, aby nám to dal poznať a tak s vďakou prijí-mať každodenný chlieb. Čo je náš kaž-dodenný chlieb? Všetko, čo prináleží k živobytiu a potrebám tela, ako pokrm, ná-poj, odev, obuv, dom, dvor, pole, dobytok, peniaze, majetok, po-božná manželka, po-božné dietky a čeľaď, pobožná a verná vrch-nosť, dobrá správa, dobré počasie, pokoj, zdravie, striezlivosť,</p>	<p>5 Dejž nám dnes náš vezdejší chléb, Našemu tělu všech potřeb; Dej nám ustavičný pokoj; Odvrať od nás ne-moc i boj; Zbav nás lakomstva i péči; Rač nás krmiti svou řečí.</p>	<p>5 Dej nám dnes náš vezdejší chléb, Tělu našemu všech potřeb; Přej nám stáleho pokoje; Zbav nás lakom-ství i péči; Rač nás křmiti svou řečí.</p>	<p>5 Chlieb každodenný daj nám dnes, čo po-trebujeme Ty vieš, žehnaj prácu a chráň ľud svoj, vzdial' cho-roby, dožič pokoj; zbav lakomstva, zbav starosti, slovom svo-jím sýť v hojnosti.</p>

česť, dobrí priatelia, verní susedia a tomu podobné.			
Čo to znamená? Prosíme v tejto prosbe, aby Otec nebeský neráčil hľadiť na naše hriechy a pre ne zahrnúť naše prosby; Lebo nie sme hodní toho, za čo prosíme, ani si to nezaslужujeme; ale aby nám to všetko ráčil dať zo svojej milosti. Ved' každého dňa mnoho hrešíme a zasluhujeme si len samý trest. Preto aj my chceme srdečne odpúšťať a ochotne dobre robiť tým, čo sa proti nám previnili.	6 Všetiké naše viny nám Odpusť, Otče, pro sebe sám, Jakož i my odpouštíme, Což proti sobě viníme; Dej nám v lásce život vésti, Vespolek břemena nésti.	6 Všetiké naše viny nám Odpusť, Otče, pro sebe sám, Jako i my odpouštíme Těm, od nichž křivdy snášíme; Dej nám v lásce život vésti, Vespolek břemena nésti.	6 A odpusť nám naše viny, Pane Bože Troj-jediný, ako i my odpúšťame vinníkom viny spáchané; pomáhaj nový život viesť, navzájom si bremená niesť.
Čo to znamená? I keď Boh nikoho nepokúša, prosíme v tejto prosbe, aby nás Boh ráčil chrániť a zachovávať, aby nás diabol, svet a naše telo neoklamali a nezviedli do nevery, zúfalstva a iných veľkých hriechov a nerestí; a keby nás zachvátili, aby sme nakoniec vždy obstáli a zvíťazili.	7 Neuvod' nás v pokušení Skrze ďábelské svedení; Na pravou i levou stranu Bud' vždy při nás s svou obranou; Dej vždy míti víru silnou, Při Tvém slovu neomylnou.	7 Neuvod' nás v pokušení A varuj všeho svedení; Bud' vždy při nás s svou ochranou Na pravou i levou stranu; Dej vždy míti víru silnou, Při Tvém slove neomylnou.	7 Neuvod' nás do pokušení, varuj nás od poblúdenia, daj pravde žiť a necúvnuť, podoprierať, ochranou bud', vlievaj do srdc vieru pevnú v slove Tvojom zakotvenú.
Čo to znamená? V tejto prosbe súhrnom prosíme, aby nás Otec nebeský vyslobodil od všetkého zlého na tele a na duši, na majetku a cti a nakoniec, keď príde naša posledná hodinka, aby nám dal blahoslavenne dokonať a z tohto údolia plaču nás milostivo k sebe do neba.	8 Z všeho zlého vysvobod' nás; Neb zde jest nebezpečný čas; Zbav věčného zatracení A dej nám dobré skončení; Při skončení bud' náš vůdce, Poroučímeť se v Tvé ruce.	8 Zbav nás ode všeho zlého, Duši, telu škodlivého, Zvlášť věčného zatracení, A dej nám dobré skončení; Při skončení bud' náš vůdce, Poroučíme se v Tvé ruce.	8 Zbav nás i všetkého zlého duši, telu škodlivého,

<p>Čo to znamená? Aby som bol istý, že tieto prosby sú príjemné môjmu nebeskému Otcovi a ich vyslyší; lebo On sám prikázal nám takto sa modliť a zasľúbil nás vyslyšať. Amen, amen, to znamená: iste, tak sa stane.</p>	<p>9 Amen, rcemež již společne A vermež tomu srděčně, Že to dá Bůh bezpochyby Pro své svaté věrné sliby Skrz svého milého Syna, Jezu Krista Hospodina.</p>	<p>9 Věříme tomu srdečně, Otče náš, že to skutečně Naplníš pro Syna svého, Ježíše Pána našeho! Neb Tvé království, Tvá sláva, Tvá moc na veky zůstává.</p>	<p>lebo Tvoje je kráľovstvo, moc sláva, česť i vladárstvo, od vekov na večné veky, Otče náš v nebi veľiký!</p>
---	--	--	--

Namiesto záveru

Súhrnne tak môžeme povedať, že zostavovatelia Evanjelického spevníka vychádzali primárne z novšej verzie zo Zpěvníka evangelického, ktorú skrátili a na viacerých miestach upravili. Pri ďalších hymnologických úpravách by bolo vhodné uvedené nedostatky odstrániť, pieseň zharmonizovať so znením Lutherovho Malého katechizmu (čím by sa prinavrátil charakter katechizmovej piesne) a tiež podľa možnosti čo najviac prinavrátiť k pôvodnej nemeckej, či najranejšej transciiovej variante, nakoľko táto je z pohľadu katecheticko – teologického najkvalitnejšia.⁵⁴

Lutherova pieseň „Otče náš, jenž v nebi bydlíš“ by mala ostať súčasťou aj ďalších vydání evanjelického spevníka, nakoľko je súčasťou jadra evanjelického piesňového kánonu. Spolu s ostatnými piesňami Tranovského kancionála Cithara Sanctorum vychovávala k viere prostredníctvom katechézy celé generácie slovenských evanjelikov, formovala ich biblickú a vieroučnú identitu, dávala im silu a nádej v časoch bojov a zápasov, a v neposlednom rade trvalo rozvíjala ich cit pre krásu hudby a Slova.

Štúdia je súčasťou riešenia projektu APVV-16-0330 „Vzťah poeticko-teologických textov k identite v čase stretu a dialógu kultúr.“

⁵⁴ Túto skutočnosť potvrdzuje i sondážny výskum muzikologičky Ľudmily Michalkovej, ktorá na margo Lutherových piesní v Cithare Sanctorum píše: „Juraj Tranovský zachoval teda v Cithare Sanctorum 1636 možno povedať kompletný, vo svoj tvare takmer nepozmenený piesňový odkaz Martina Luthera, a tým sprostredkovane dedičstvo cirkevných spevov v celej ich rôznorodosti a bohatstve.“ Cf.: Michalková Ľudmila, Lutherove piesne v Cithare Sanctorum 1636. In: Kovačka Miloš, Augustínová Eva: Cithara Sanctorum 1636 – 2006. Zborník prác z vedeckej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 370. výročia 1. vydania kancionála v dňoch 22. a 23. novembra 2006 v Liptovskom Mikuláši a Liptovskom Jáne. (Martin: Slovenská národná knižnica 2008), s. 96

POUŽITÁ LITERATÚRA

- Agenda Czeská, t. j. Spis o Czeremonijch a Prádcých Cyrkewnjch, kterak se Slowem Božjm a Swátostmi Kristovými lidu w Králowstwju Českém prawdu Ewanjeliurn sw. magicjmu a milugjcymu posluhowati má. MDLXXI. V Lipsku, u J. Deffnera. Druhé vydanie 1581
- AUGUSTÍNOVÁ, Eva. Cithara Sanctorum. 1. vyd. Martin: Slovenská národná knižnica, 2011
- Bacon, W. Leonard (ed.): Dr. Martins Luthers eutsche Geistliche Lieder. The Hymns of Martin Luther. Set to their original melodies. With English version. Classic reprint series. Forgotten Books. New York: Charles Scribner's Sons 1883
- BÖHME M. Franz. Altdeutsches Liederbuch: Volkslieder der Deutschen nach Wort und Weise aus dem 12. bis 17. Jahrhundert. Leipzig: Breitkopf&Härtel, 1925
- BROWN Boyd Christopher. Devotional Life in Hymns, Liturgy, Music and Prayer, In: Kolb Robin (ed.) Lutheran Ecclesiastical Culture 1550 – 1675 (Leiden and Boston: Brill, 2008)
- BROWN, Christopher Boyd. Singing the Gospel: Lutheran Hymns and the Success of the Reformation, (Cambridge: Harvard University Press, 2005)
- Cithara Sanctorum: Písne duchowni staré i nowe kterýchž cýrkew křestianská při vyročnjch slávnostech a pomátách, jakož y we všelikých potřebách swých oběcných y obzvláštých s mnohým prospěchem užívá. K nimžto přidány jsau mnohé z neměcké řeči do naši slowenské přeložené s naučným (w předmluwě položeným) o zpíwaní, jak vzáctná to věc jest a proč my křestiané často a radi Pánu Bohu ke cti a chvále zpíwati máme. K obecnému cyrkwe Božj vzdělání shromaždené a wydané od kněze Jiřika Tranowského. Slaužebníka Páně pri cyrkwi swato mikulášské w Liptowe. Levoča, Vavrinec Brever, L.P.MDCXXXVI (1636)
- ĎUROVIČ, Ján. Duchovná poézia slowenská pred Tranovským. Pribišova sbierka piesní. (Liptovský Mikuláš: Transcius 1938)
- CHARSIDE, Charles. The origins of Calvins Theology of Music. Transactions of the American Philosophical Society, 69 (1979)
- Evanjelický spevník, 1. vyd., Liptovský Mikuláš: Slovenská evanjelická cirkev augsburského vyznania v SR, 1992
- KOMENSKÝ, Ámos, Ján. Kancional Žalmy Sv. Davida s jinými zpěvy Cirkve Izraelské. Kancional. To Jest, kniha žalmů a písní duchovních, k chvále Boží... jazykem českým složených, a nyní spolu vydaných. Amsterdam: U Křištofa Kondrada, 1659
- KOVAČKA, Miloš. Bardejovský katechizmus z roku 1581 – najstaršia slowenská kniha. Martin: Slovenská národná knižnica, 2013
- LEAVER, A. Robin. Luther's Catechism Hymns. 1. „Lord Keep Us Steadfast in Your Word“. In: Lutheran Quarterly, vol. XI. (1997), s. 398 – 409
- LEAVER, A. Robin. Luther's Catechism Hymns. 2. Ten Commandments. In: Lutheran Quarterly, vol. XI. (1997), 411 – 421
- LEAVER, A. Robin. Luther's Catechism Hymns. 4. „Vater unser im Himmelreich“. In: Lutheran Quarterly, XII. (1998), 91 - 98
- LUTHER, Martin. An Order of Mass and Communion for the Curch at Wittenberg, 1523 (LW, 53: 19 – 44)
- LUTHER, Martin. The German Mass and Order of Service, 1526, (LW, 53: 51 – 90)
- MALURA, Jan. Písne pobělohorských exulantů (1670 – 1750). Praha: Academia 2010
- MICHALKOVÁ, Ludmila. Lutherove piesne v Cithare Sanctorum 1636. In: Kovačka Miloš, Augustínová Eva: Cithara Sanctorum 1636 – 2006. Zborník prác z vedeckej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 370. výročia 1. vydania kancionála v dňoch 22. a 23.

- novembra 2006 v Liptovskom Mikuláši a Liptovskom Jáne. Martin: Slovenská národná knižnica 2008
- MOCKO, Ján. Historia posvätej piesne slovenskej a historia kancionálu. Liptovský Svätý Mikuláš: Tranoscius 1909
- KOLB, Robert, Wengert J. Timothy, Arand P. Charles. The Book of Concord. The Confessions of the Evangelical Lutheran Church. Minneapolis: Fortress Press 2000
- ROSSLER, Martin. Liedermacher im Gesangbuch. Liedgeschichte in Lebensbildern. Stuttgart, Calwe Verlag 2001
- Symbolické knihy evanjelickej cirkvi augsburského vyznania, (Liptovský Mikuláš, Tranoscius 1992)
- Tranovského kancionál. Cithara Sanctorum Apocalyps. 5. v. 8. Písně Duchovní, staré i nové, kterýchž církev křesťanská při výročních slavnostech i památkách, jakož i ve všelikých potřebách svého obecných i obzvláštných s mnohým prospěchem užívá; k obecnému církve Boží vzdělání někdy shromážděné a vydané od kněze Jiříka Tranovského, služebníka Páně při církvi svato-mikulášské v Liptově. Liptovský Mikuláš: V církevním vydavatelství Bratislava 1971
- Zpěvník Evangelický, aneb: Písně Duchovní staré i nové, k veřejné i domácí nábožnosti Křesťanů Evangelických Augšp. Vyznání s přidavkem Modliteb. 3. vyd. Pešť, J.M. Trattner a Š. Károlyi 1845